

УДК 658. 15. 011. 2

Нагайчук В. В.

*к.е.н., доцент кафедри фінансів і кредиту,**Вінницького навчально-наукового інституту економіки ТНЕУ*

ОЦІНЮВАННЯ І КОНТРОЛЬ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У статті досліджено питання оцінки і контролю фінансових результатів діяльності підприємства. Зазначено критерії і показники оцінювання ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства. Окреслено недоліки управлінського контролю. Розглянуто аудит фінансової звітності.

Ключові слова: контроль, оцінювання, фінансові результати, підприємство, показники, ефективність діяльності, фінансова звітність, аудит, перевірка.

Постановка проблеми. Будь-яка діяльність потребує певного обсягу інформації з метою ефективного управління. В даний час на вітчизняних підприємствах вкрай рідко використовується система управлінського обліку. Однак і при діючій системі не можна гарантувати ефективне оцінювання бізнесу, оскільки управлінський облік передбачає контроль фінансових результатів, проте цей контроль скоріш відображає результати минулих подій. Це свідчить про те, що час, за котрий можна було щось змінити, втрачено. Звичайно дана ситуація не є настільки глобальною. За умови постійного і повноцінного контролю та управління важливим є використання кожної можливості при управлінні. І метою цього є зменшення збитків та отримання прибутку. Проте варто розглянути складову традиційної системи оцінювання результатів роботи організацій.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань оцінювання та контролю фінансових результатів присвячено багато наукових доробок вітчизняних теоретиків та практиків. Вагомий внесок у розвиток теорії та практики з даної проблеми зробили такі вчені, як І. В. Алексєєв, М. П. Бець, М. Д. Білик, М. Т. Білуха, І. А. Бланк, Т. О. Боднар, О. С. Брожко, Ф. Ф. Бутинець, В. О. Василенко, В. В. Васильєв, І. В. Ващенко, Є. В. Валуєв, С. Ф. Голов, О. М. Гриньова, М. О. Данилюк, О. І. Дедіков, Н. М. Дєєва, О. Е. Загроцька, О. В. Карпенко,

Л. М. Крамаровський, М. В. Кужельний, А. А. Мазаракі, Я. О. Міщенко, Є. В. Мних, В. М. Мурашка, Л. В. Нападовська, О. А. Петрик, В. В. Рязанцева, Г. В. Савицька, В. Я. Савченко, В. В. Сопко, Б. Ф. Усач, М. Г. Чумаченко, В. О. Шевчук та ін. Отримання позитивного результату ведення господарювання залежить від правильно організованої та налагодженої системи контролю. З огляду на це, контроль фінансових результатів в системі управління підприємством набуває актуального значення.

Формування цілей статті. Метою статті є розгляд питань оцінювання і контролю фінансових результатів діяльності підприємства.

Виклад основного матеріалу. Зазвичай в українській практиці використовують наступні критерії оцінювання ефективності фінансово-господарської діяльності підприємства:

- виручка від реалізації продукції, робіт, послуг;
- чистий прибуток, прибуток направлений на виплату дивідендів та накопичення (фінансування капіталовкладення, збільшення оборотного капіталу, створення резервного капіталу тощо);
- рентабельність активів, інвестицій, обсягу продажів;
- фінансова стабільність (виручка від реалізації поділена на точку беззбитковості, відношення між власним та залученим капіталом, невід’ємне сальдо грошового потоку на кінець звітного періоду);
- фінансовий результат власників підприємства (дохід за період, отриманий власниками; приріст вартості підприємства) [1, с. 22].

Система показників на різних підприємствах може бути різною. Формування такого набору відбувається залежно від цілей господарської діяльності та зручності використання їх для цілей фінансового контролінгу. Для оцінювання ефективності діяльності фактичні дані можна порівнювати із параметрами інших підприємств. З метою оцінювання ефективності роботи підприємства використовують показники фінансової стійкості, прибутковості, платоспроможності та ділової активності.

Показники рентабельності є відносними характеристиками фінансових результатів й ефективності діяльності підприємства. Вони вимірюють прибутковість підприємства з різних позицій.

Варто виділити три основні особливості рентабельності як показника:

- часовий аспект;
- фактор ризику;

– оцінка складових рентабельності власного капіталу [2, с. 20 – 23].

Коефіцієнт рентабельності продукції визначається за певний розрахунковий період. Коли підприємство впроваджує нові перспективні технології або види продукції, що потребує більших інвестицій, то рентабельність капіталу тимчасово знижується. Тому зниження рентабельності за звітний період не варто розглядати як негативний фактор у діяльності підприємства.

Друга особливість визначається фактором ризику. Більшість управлінських рішень пов'язані із вибором: високий прибуток або мінімальний ризик. Перший варіант забезпечує високий прибуток, проте і високий рівень ризику. Другий – прибуток и ризик є мінімальним.

Що стосується складових рентабельності власного капіталу, то чисельник дробу (ЧП/ВК) є динамічним показником і відображає суму, сформовану за звітний період, в той час, як власний капітал формується за кілька років. Власний капітал становить його балансову вартість, і вона може відрізнятись від ринкової. Наприклад, престиж підприємства, торгова марка, сучасні технології, кваліфікований управлінський персонал не мають вартісної оцінки у звітності, тоді як ринкова ціна акцій може містити вартість наведених параметрів. Таким чином, високе значення коефіцієнта рентабельності не може відображати еквівалентну віддачу на інвестований капітал у дане підприємство [3, с. 22].

Результативність діяльності підприємства можна виміряти за допомогою абсолютних і відносних показників, які між собою пов'язані. За допомогою них можна будувати двофакторні та багатофакторні моделі. Варто розрізнити показники економічного ефекту та економічної ефективності. Перший відображає результат діяльності підприємства в абсолютному значенні (обсяг продажів, виручка від реалізації, прибуток та інші). Але використовувати лише цей показник не варто. Оскільки базуючись лише на певному одному абсолютному значенні практично неможливо зробити висновок щодо прибутковості підприємства. Тому передбачено коефіцієнт рентабельності, який розраховується як відношення отриманого прибутку (доходу) до середньої величини використаних ресурсів на отримання прибутку (доходу).

Таким чином можна зробити висновок, що економічна ефективність – відносний показник, що порівнює отриманий результат діяльності із затратами або ресурсами.

Дані показники формують два підходи до оцінювання економічної ефективності – ресурсний та витратний. Перший спрямований на економію капіталу (ресурсів), а другий – на мінімізацію поточних витрат [4, с. 300].

У 1990-х роках посилилася критика традиційної системи контролю через орієнтованість суто на фінансові показники. Якщо порівнювати сучасну економіку та економіку, за якої була сформована традиційна система управлінського контролю, то цілком зрозуміло, що наразі перед системою управлінського контролю поставлені нові й різномірні вимоги. І, в першу чергу, це формувалося за рахунок появи нових ринків, що розвиваються (сфери послуг для прикладу), новітніх технологій. На відміну від традиційного обліку, у якому більше приділялося уваги до зменшення витрат, за сучасних умов розвитку бізнесу необхідно не тільки впроваджувати моделі, котрі дозволять мінімізувати витрати, а й максимізувати прибуток. Також особливістю традиційної системи є те, що вона має здатність відображати лише результат раніше прийнятих рішень [5, с. 156-159].

Традиційним управлінським контролем варто вважати контроль за прийняттям рішень у ході діяльності підприємства з метою збільшення прибутку, рентабельності та зміцнення фінансового стану.

Недоліками традиційної системи управлінського контролю можна зазначити такі:

- недостовірність інформації для прийняття рішень (традиційні фінансові показники відображають результат попередніх періодів);
- проблема поєднання довго– та короткотермінових цілей (зменшення витрат на дослідження та розробки, підготовку персоналу, відкладення рішення про інвестицію коштів тощо);
- використання інформації бухгалтерського обліку (обмежена кількість показників фінансової звітності поряд із високими вимогами управлінської інформації);
- недостовірність інформації щодо розподілу витрат (необхідність розроблення нових методів розподілу витрат, таких, як метод ABC);
- недостатня увага до ділового середовища, в котрому функціонує підприємство (в основному зосередження порівняння показників із попередніми періодами та встановленими нормативами);

– орієнтація на поточні результати діяльності – надається перевага щомісячним або кварталним звітам, що зумовлює впровадження короткотермінових інвестиційних рішень.

Це надає можливість менеджерам маніпулювати показниками задля тимчасового покращання поточного стану підприємства.

При оцінюванні ефективності діяльності підприємства враховується велика кількість факторів, причому для різних підприємств пріоритет надається різним показникам. Наприклад, для промислових підприємств (заводів, фабрик) показники повинні відображати оцінку майнового комплексу, котрим вони володіють. Для підприємств сфери послуг та торгівлі варто використовувати показники, орієнтовані на дохід, що створюватиметься.

Зазвичай нефінансові показники відіграють важливу роль при досягненні результатів у стратегічній діяльності підприємства, проте не варто забувати про фінансові показники.

У сучасній теорії управління відомий метод Value Based Management (управління, засноване на вартості).

Основу концепції VBM формує зосередження на основних чинниках вартості. У рамках даної концепції основною метою є максимізація вартості, тобто пріоритетним інтересом керівництва є створення вартості. Варто зауважити, що вартість створюється лише тоді, коли віддача від вкладеного капіталу перевищує витрати на залучення капіталу [6, с. 110-113]. Важливим є те, що добробут акціонерів (власників) вимірюється не загальними потужностями підприємства, а ринковою вартістю самої організації.

Методи VBM-підходу виникли у результаті певного розвитку методів оцінювання ефективності. Найперші моделі оцінювань були сформовані у 20-х рр. XX століття і з розвитком економіки та промисловості методи оцінювання бізнесу відповідно теж розвивались, удосконалювались та пристосовувались до інформаційних потреб управлінського обліку тогочасної промисловості.

Кожен показник має своє призначення і відповідно ціль. Тому стверджувати, що конкретний показник відображає ефективність діяльності об'єктивніше і точніше від усіх інших не варто. Якщо відсутні усі умови для порівняння, то два або більше показників не можуть бути співставлені. Тому що ціллю певного показника є визначення рентабельності, що характеризує якісну сторону діяльності.

В умовах глобалізації економіки актуальними є питання стандартизації та гармонізації обліку й аудиту загалом і вдосконалення методики аудиту фінансових результатів зокрема.

Необхідність складання звітності на сучасному етапі розвитку господарських відносин в Україні визначається потребами в інформації про результати діяльності та фінансовий стан різних учасників господарського життя країни. Таку інформацію можна отримати за допомогою аналізу показників фінансової звітності, які надають загальну характеристику фінансово-майнового стану юридичної особи [7, с. 54-60].

Дослідження фінансової звітності складається з таких етапів:

– перевірка фінансової звітності за формою: повнота заповнення реквізитів та граф звітності; правильність показників на початку звітного періоду; дотримання строків і термінів подання фінансової звітності;

– перевірка правильності складання кожної з форм звітності: арифметична перевірка кожної з форм; вивчення правильності ведення обліку; перевірка відповідності показників звітності даним бухгалтерського обліку;

– перевірка узгодженості показників форм фінансової звітності.

Розпочати дослідження звітності аудитор повинен із визначення відповідності форм звітності затвердженим нормативними документами формам і складання усіх типових форм [8, с. 19-24].

Аудит за змістом варто розпочинати з перевірки відповідності даних статей форм звітності на початок звітного періоду даним цих форм на кінець попереднього звітного періоду. Наступним кроком за описаною методикою є безпосередня перевірка відповідності показників даних бухгалтерського обліку та інших документів підприємства. Перш за все, перевіряється тотожність відображеної у звітності величини статутного капіталу даним засновницьких документів. У процесі вивчення аудитором засновницьких документів необхідно також визначити, чи відповідають відображені у звітності види господарських засобів і джерел їх утворення передбаченому в установчих документах виду (чи видам) діяльності підприємства.

Аудитор, установлюючи достовірність звітності, порівнює дані бухгалтерського обліку та інших документів підприємства та показники звітності, використовуючи такий прийом документального контролю, як взаємна перевірка [6, с. 110 – 113].

При перевірці правильності показників дебіторської та кредиторської заборгованостей особлива увага приділяється реальності сум статей звітності за розрахунками з фінансовими, податковими органами, установами банків тощо.

Ще одним об'єктом дослідження аудитора при встановленні достовірності показників звітності є точність та об'єктивність бухгалтерського обліку щодо результатів переоцінки майна; правильність класифікації активів і пасивів, їх розподілу на категорії, види, підвиди.

Наступним етапом аудиту фінансової звітності є перевірка ув'язки показників різних форм фінансової звітності за один і той же звітний період. При проведенні аудиту фінансової звітності спочатку необхідно здійснювати перевірку достовірності відповідних показників звітності на підставі їх порівняння з даними синтетичних регістрів бухгалтерського обліку, а потім – ув'язку показників окремих форм фінансової звітності між собою [4, с. 300].

При дослідженні відповідності форм звітності аудитору потрібно використовувати як загальнонаукові, так і спеціальні методи дослідження: логічне мислення в поєднанні з методом порівняння, прийомами документального контролю, методами економічного аналізу.

Перевіряючи фінансову звітність клієнта, аудитор має підтверджувати показники, відображені у фінансовій звітності фактичною наявністю, оскільки для складання аудиторського висновку потрібно подати достовірну, точну інформацію [6, с. 110-113].

Ступінь достовірності фінансової звітності вивчається за допомогою таких прийомів і способів: загальнонаукових, розрахунково-аналітичних, методичних прийомів документального та фактичного контролю.

Отже, фінансовий контроль за результатами діяльності підприємства полягає у перевірці фінансової звітності за формою, тобто правильності і повноти заповнення реквізитів та граф звітності, правильності показників на початку звітного періоду та дотримання строків і термінів подання фінансової звітності, також здійснюється перевірка правильності складання кожної з форм звітності, вивчення правильності ведення обліку, перевірка відповідності показників звітності даним бухгалтерського обліку, перевірка узгодженості показників форм фінансової звітності.

Висновки. Чітко налагоджена система оцінювання і контролю фінансових результатів діяльності підприємства сприяє виявленню і використанню

внутрішньогосподарських резервів, запобіганню зловживань і перевитрат, зниженню собівартості продукції, підвищенню продуктивності праці, рентабельності виробництва (робіт, послуг), досягненню підприємницького успіху.

Список використаної літератури

1. Баранцева С. М. Стратегічне управління прибутком торговельного підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / С. М. Баранцева. – Донецьк, 2007. – 22 с.
2. Гуцаленко Л. Стратегічний облік і контроль у формуванні фінансових результатів / Л. Гуцаленко // Бухгалтерський облік і аудит. – 2010.– № 12. – С. 20-23.
3. Дзюбенко Л. М. Організаційно-економічне забезпечення прибутковості підприємства: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. екон. наук: спец. 08.00.04 / Л. М. Дзюбенко. – К., 2007. – 22 с.
4. Костирко Р. О. Удосконалення аудиту фінансової звітності акціонерних товариств : монографія / Р. О. Костирко. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2003. – 300 с.
5. Ширягіна О. Є. Прибуток підприємства : історичний аспект / О. Є. Ширягіна // Формування ринкових відносин в Україні. – 2007. – № 12.– С. 156-159.
6. Мазур В. П. Методичні аспекти аудиту фінансових результатів діяльності аграрних підприємств / В. П. Мазур // Облік і фінанси АПК. – 2010. – № 3. – С. 110-113.
7. Мамишев А. В. Аудит ефективності діяльності: концепція, цикл, планування / А. В. Мамишев // Фінансовий контроль. – 2006. – № 2. – С. 54-60.
8. Свідерський Д. С. Аудит витрат підприємства як складова контролю показників звітності / Д. С. Свідерський // Фінанси, облік і аудит. – 2009. – № 13. – С. 19-24.

НАГАЙЧУК В. В. ОЦЕНИВАНИЕ И КОНТРОЛЬ ФИНАНСОВЫХ РЕЗУЛЬТАТОВ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье исследованы вопросы оценки и контроля финансовых результатов деятельности предприятия. Указано критерии и показатели оценки эффективности финансово-хозяйственной деятельности предприятия. Определены недостатки

управленческого контроля. Рассмотрен аудит финансовой отчетности. Ключевые слова: контроль, оценка, финансовые результаты, предприятие, показатели, эффективность деятельности, финансовая отчетность, аудит, проверка.

Ключевые слова: контроль, оценка, финансовые результаты, предприятие, показатели, эффективность деятельности, финансовая отчетность, аудит, проверка.

NAGAICHUK V. V. ESTIMATION AND CONTROL OF FINANCIAL RESULTS OF ACTIVITY OF ENTERPRISE

In the article the questions of estimation and control of financial results of activity of enterprise are investigated. The criteria and indexes of estimation of efficiency of financially-economic activity of enterprise are indicated. The lacks of administrative control are certain. The audit of the financial reporting is considered. Keywords: control, estimation, financial results, enterprise, indexes, efficiency of activity, financial reporting, audit, verification.

Keywords: monitoring, assessment, financial results, enterprise, performance, performance, financial reporting, auditing, inspection.